

Jäljistä spiraaliin. Raija Siekkisen lyhytproosatekstien muistimetaforat

Jarkko Orahajru
Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos
Turun yliopisto

Raija Siekkinen (1953–2004) was a Finnish author who wrote short stories and novelettes. Metaphors of the memory and remembering are quite common in her work. In Siekkinen’s short fiction, memory as such represents human autobiographical memory, while the remembering represents affective memory in the contemporary situation in the story. The personal and their lived life is the basis for the content of the memory and the remembering is created within the re-experiencing. Siekkinen’s fictive characters are actively and independently searching for the essence of memories as well as the reason for the remembering. For a reader, the narration offers metaphors of memory and remembering that represent tools for achieving understanding. In my article “From traces to a spiral. The metaphors of memory in Raija Siekkinen’s short fiction”, I reflect on the poetic metaphors of Raija Siekkinen’s prose texts by means of contemporary cultural conceptions of memory and remembering. I study the short fiction text as an active recorder of meanings. Several metaphors are analyzed; traces, codes, rings, marks, light, circles, spirals, chains, load and burden.

Avainsanat: lyhytproosa, metafora, muistaminen, muisti, Raija Siekkinen, tulkinta

1 Johdanto

Muistista ja muistamisesta kertomiseen sisältyy metaforia, tämä kuuluu keskeisesti kiel-
len ominaisuuksiin merkityksien tuottajana (esim. Lehtonen 1996 39–43). Muistimeta-
forat liittyvät muistetun oman elämän jäsentämiseen, esimerkiksi omaelämäkerrallisen
kerronnan yhteydessä (Vilkkö 1997 13–55). Muistin ja muistamisen metaforien käyttö
ajattelun ja tulkinnan välineinä on historiallinen ilmiö, sitä on luettavissa jo antiikin
ajoilta peräisin olevista lähteistä, esimerkkeinä Platonin *vahataulu* ja Aristoteleen *säiliö*.
(Määttänen & Nevanlinna 1996: 7; Brockmeier 2015: 84–96; Erll 2011: 79).

Kulttuurin- ja kirjallisuudentutkimuksen alalla vähän huomioituun, kirjailija Raija Siek-
kisen (1953–2004) lyhytproosatuotantoon eli novelleihin ja pienoismaaneihin sisältyy
muistin ja muistamisen merkityksiä kuvaavia metaforia. Ne tuottavat kaunokirjallisessa
yhteydessään merkityksiä ihmisen yksityiselle muistamisen kokemukselle ja kuvastavat
muistin henkilökohtaista käsittämistä. Artikkelissani käsittelen Siekkisen proosatekstien
metaforia muistin ja muistamisen kertomisena ja kerronnallistamisena. Tarkastelen
Siekkisen muistimetaforien merkitystä kaunokirjalliseen tekstiin tuotettuina ilmauksina
ja tekstien välittäminä muistin ja muistamisen kulttuurisina merkityksiä. Pohdin kauno-
kirjallista tekstiä muistin ja muistamisen representaationa.

Näkökulmaani on vaikuttanut viimeaikainen keskustelu muistin ja muistamisen omaelämäkerrallisista ja kulttuurisista merkityksistä. Siekkisen teksteihin sisältyvät kuvaukset muistin vaikuttavuudesta ja prosessimaisesta muistamisesta asettuvat artikkelissani myötäilevään dialogiin kulttuurisen muistintutkimuksen näkemysten kanssa. Kirjallisuudentutkijat Saija Isomaa ja Riikka Rossi (2013: 13) kuvailevat kaunokirjallisia representaatioita kollektiivisen ja kulttuurisen ymmärryksen välittäjänä ja luoja. Kulttuurisesta muistitutkimuksesta kirjoittanut Astrid Erll (2011: 170) ajattelee samansuuntaisesti kaunokirjallisesta muistin käsittelystä: Kaunokirjallisuus heijastaa kirjallisin keinoin muistia, sen kulttuurista ja yksilöllistä olemusta sekä samalla tuottaa sille uusia merkityksiä, tekemällä uusia tulkintoja ja ehdotuksia siitä, mitä muisti voi olla ja mikä on muistin kulttuurinen merkitys.

2 Muistiymmäryys ja muistamisen merkitys

Muisti ja muistaminen ovat sanoina ja käsitteinä monimerkityksisiä, ne ovat käytössä arkisessa puheessa sekä erikoisalojen kielenkäytössä ja tieteellisissä keskusteluissa. Sanojen ja käsitteiden sisältämä merkitys riippuu käyttöyhteydestä. Muisti ja muistaminen ovat usein myös huomaamattomia tekijöitä. Kirsti Määttänen (1996: 13–14) kirjoittaa muistista kulttuurin paradigmana, joka viittaa muistin käsittämiseen itsestään selvänä ja ongelmattomana asiana ja ilmiönä. Tämä heijastuu käsitteiden yleisyydessä puheessa ja teksteissä.

Viimevuosina on esiintynyt keskusteluja kaunokirjallisuuden ja kulttuurisen muistitutkimuksen yhtymäkohdista (Erll 2011: 144–145). Jens Brockmeierin (2015: 99) mukaan kaunokirjallisuus luo muotoja ja merkityksiä muistoille sekä muistamisen ja unohtamisen prosesseille. Brockmeierin (2015: 42–44) mukaan länsimaissa kaunokirjallisuus on ollut merkittävin muistin toimintaa kerronnallistava aineisto.

Tiina Mahlamäen (2005: 22) sanoin kaunokirjallisuuden voi nähdä ”tärkeänä merkityksellistämisen käytäntönä”. Kaunokirjallinen kerronta tuo esille kulttuurista todellisuutta, korostamalla kulttuuristen ilmiöiden erityisiä merkityksiä. Riitta Jytilä (2015: 135) kirjoittaa kaunokirjallisuudesta muistamisen tapana, joka tuottaa kuvittelun keinoin menneisyyden mahdollisia kokemuksia. Siekkisen tekstit eivät käsittele kollektiivisesti jaettuina kokemuksia ja jaettuun historiaan sisältyviä tapahtumia, kuten aineisto, johon Jytilän muistamisen ”tapaisuus” viittaa, mutta mielestäni omaelämäkerrallista muistamisen kokemusta voi lähestyä myös jaettuna kokemuksena. Omaelämäkerrallisen muistin merkityksistä voi keskustella. Jan Assmann (2008: 109) jakaa muistin tasot yksityiseen, sosiaaliseen ja kulttuuriseen muistiin. Siekkisen tekstin tuottavat esille yksityisen muistin ja muistamisen merkityksiä. Näkemykseni mukaan yksityisen muistin tunnistaminen ja sen välittäminen siirtää sen merkityksiä sosiaalisen ja kulttuurisen muistin tasolle. Yksityisen muistin sisällöt ja merkitykset ovat tällöin jaettavissa.

Omaelämäkerrallinen muisti ja muistaminen ovat vaikeasti hahmotettavissa olevia alueita. Siekkisen teksteissä representaation kohteeksi voi nimetä ihmisen muistamisen, mentaalisen toiminnan, joka on tuttua kaikille ihmisille. Muistin ja muistamisen representaation alkulähteen tutkiminen ei ole yksiselitteistä. Näiden inhimillisten ilmiöiden analyysille ja mittaamiselle on kehitetty välineitä psykologian ja neurotieteiden aloilla. Siekkisen teksteissä korostuu tajunnan- ja mielenkuvaus, joka johdattaa lukemaan myös tekstien tuottamia kognitiivisia näkökulmia. Kaunokirjallisuus ei pysty kuitenkaan täysin toistamaan muistavaa mieltä ja muistamisen kokemusta. Maria Mäkelä (2011) purkaa väitöskirjassaan kaunokirjallisen mielen kuvauksen ja ihmisen kognitiivisten ominaisuuksien yhdistävyyteen liitettyjä oletuksia. Mäkelä (2011: 13) esittää yhdeksi pääajatukseseen näiden mahdottomuuden: ”henkilöhahmon verbalisoitu mieli näyttäytyy enemmän aktiivisena konstruoijana kuin kerronnalle alistaisena kuvauksen kohteena.” Mäkelä käyttää tästä kaunokirjallisesta mielen kuvauksesta ilmausta kirjoitettu mieli. Keskityn itse artikkelissani muistin ja muistamisen kulttuurisuuteen eli muistin jaettaviin merkityksiin. Kysyn miten Siekkinen kirjoittaa muistia ja muistamista kaunokirjalisesti?

Tuoreissa kulttuurisissa näkökulmissa painotetaan muistin ja muistamisen merkitystä nykyisyydessä, muistaminen ei ole vain menneiden tapahtumien tiedostamista ja toistamista. Omaelämäkerrallista muistia tutkinut Nina Säaskilahti (2011: 334) kirjoittaa, että omaelämäkerrallinen muisti on elettävää, jatkuvasti liikkeessä olevaa. Kiteytetysti ilmaistuna muistaminen on prosessi, jonka tuloksena syntyy koettavia ja jaettavia muistoja (Erll 2011: 8). Muistamisessa menneisyyden tapahtumat ja kokemukset käsitellään ja tulkitaan uudelleen (Erll 2011: 145). Muistaminen on uutta tuottava kokemus ja tapahtuma ihmiselle. Nina Säaskilahti (2015: 65) nimeää sen kyvyksi, mahdollisuudeksi ja voimavaraksi. Jaettavuuden näkökulmasta katsoen muistaminen asettuu kulttuuriseksi työkaluksi osana erilaisia yhteisöjä. Kulttuurisena työkaluna muistaminen tai muistojen käsitteleminen luo uusia merkityksiä ja muutosta (Korkiakangas 2005: 135, Kuhn 2000: 184–186).

Muistin olemusta ja muistamisen olemusta on pyritty kirjoittamaan uudelleen 2000-luvulla. Omaelämäkerrallisen muistin merkityksiä tutkinut kirjallisuudentutkija Päivi Kosonen (2016) on kuvannut näitä pyrkimyksiä uuden ”muistiymmärryksen” tuottamisena. Artikkelissani pohdin miten kaunokirjallista tekstiä lukeminen voi tuottaa vastaavaa muistin ymmärtämistä. Muistimetaforat toimivat mielestäni Siekkisen teksteissä muistamisen käsittämisen kiteytyminä ja muistamisen merkityksen valaisuna.

3 Muistin ja muistamisen kertominen Raija Siekkisen lyhytproosateksteissä

Kotkalainen kirjailija Raija Siekkinen syntyi vuonna 1953 ja kuoli 2004 kotinsa tulipalossa. Siekkinen julkaisi Otavan kustantamana novellikokoelmia, pienenisromaaneja ja lastenkirjoja. Siekkinen sai tunnustusta erityisesti taitavana lyhytmuotoisen proosan

kirjoittajana. (Anhava: 2016) Siekkinen kuvaa proosateksteissään herkästi ja paljastavasti ihmisen tunteita ja kokemuksia. Tuotantoon sisältyy vaikuttavia ajallisuuteen, elämäntapaan, kohtaamisiin ja eroihin sekä menetyksiin liittyviä kuvauksia.

Ihmisen muistin olemus, muistamisen merkitys ja vaikutus toistuvat aiheina Siekkisen koko lyhytproosatutuotannossa. Muistin ja muistamiseen käsittelyn runsaus on esille jo lauseiden ilmiössä. Kertojat määrittelevät muistia, henkilöt muistavat: ”hän muisti...”. Siekkisen proosatekstit välittävät henkilöiden yksityistä muistamista. Siekkisen teksteissä tulee esille muistin palautuminen ja muistojen syntyminen. Proosatekstit huipentuvat kertomuksina usein siihen mitä muistaminen tuottaa henkilölle. Muisti muuttaa henkilön käsityksiä menneisyydestä ja nykyisyydestä.

Siekkisen teksteissä ei käsitellä suoranaisesti kulttuurista ja yhteisöllistä muistamista, tekstien teemat liikkuvat henkilökohtaisen muistin käsittämisessä ja merkityksessä, sekä muistamisen kokemuksessa. Siekkisen proosateksteissä muistin sisältö esitetään viitteellisesti ja pienien vihjeiden välityksellä. Menneisyyden tapahtumiin liittyvä kerronta on hyvin aukkoista. Siekkisen proosatekstit viittaavat muistin metatasoon, muistamisen olemukseen ja merkitykseen, enemmän kuin muistoihin, muistamisen kohteisiin. Birgit Neumann (2008: 337–338) nimeää vastaavan metamuistin aiheen olevan yleinen nykykirjallisuudessa.

Erottelen artikkelissani muistin ja muistamisen, kirjoittaessani Siekkisen muistimetaforista käytän molempia termejä rinnakkain. Tämä erottelu liittyy artikkelin aineiston tuottamaan näkökulmaan. Muistikäsityksen, sen merkityksen ymmärtämisen rinnalla tekstit tuovat esille muistamisen kokemuksellisuuden ja prosessimaisuuden. Nina Sääskilahden (2011: 334) ajatus muistin elettävästä olemuksesta tulee esille Siekkisen lyhytproosateksteissä muistamisen prosessien kuvauksissa: muisti muotoutuu eläessä muistamisen yhteydessä.

Kertomisen analyysissä aineistosta hahmotetaan usein kertojan näkökulma ja positio kerrotuissa tapahtumissa. (Esim. Steinby 2013: 117). Analyysin kohteena olevissa tekstikatkelmissa tulee esille kaksi erilaista kertojan näkökulmaa. Useimmin katkelmissa on henkilöihin ja tapahtumiin nähden ulkopuolinen kertoja, joka kuvaa henkilön kokemusta. Artikkelin aineistossa on mukana myös minäkertoja, joka reflektoi tekstissä omaa kokemustaan.

4 Muistin ja muistamisen metaforia Raija Siekkisen lyhytproosateksteissä

4.1 Koodi, jälki ja kaari

Novellissa ”Kalliisti ostetut päivät” (2003) Maaria viettää aikaa taiteilijaystäviensä kanssa ilmastoltaan lämpimässä maassa, liikkuen Italian maisemia muistuttavissa

paikoissa. Henkilökohtainen menneisyys palaa Maarian mieleen. Tekstin sisältö viittaa hänen elämänsä aiempiin tapahtumiin ja vaiheisiin, jotka sisälsivät muutoksia ja järjestyttäviä tapahtumia. Ne näyttäytyvät kontrastina hänen nykyiseen olemisen tapaan. Katkelmassa tulee esille henkilökohtaisen menneisyyden vaikutus ja sen muistamista välittävän kielen runsas metaforisuus.

Nyt hän ajatteli sitä aikaa, ja miten hänen elämänsä oli pian sen jälkeen muuttunut, ja sitten vielä kerran muuttunut. Hänen mielensä etsi kaiken tapahtuneen logiikkaa, mutta hän saattoi aavistaa vain oman elämänsä koodin, ja sen, että toinen elämä oli leikannut hänen elämänsä kaarta ja sitten jatkanut suuntaansa, ja että tuo törmäys oli jättänyt häneen lähtemättömän jäljen. (Siekkinen 2003: 50)

Jälki on yleinen muistin metaforana arkipuheessa ja tieteellisessä keskustelussa. (Heinämaa 1996: 171–173). Materiaalisesti ajateltuna jälki viittaa merkkiin aineellisessa pinnassa. Siekkisen kerronnassa jälki näyttäytyy sosiaalisen suhteiden muistona ihmisessä. Jälki merkitsee kohtaamisen ja läsnäolon vaikutusta. Toinen, ulkopuolinen on aiheuttanut merkin pintaan. Jälki edustaa toista, toisen vaikutusta.

Kertoja kertoo elämän kaarien törmäyksestä. Kaari kuvaa elämän kokonaisuutta, käsitystä itsestä ja omasta elämäkulusta. Kertoja mainitsee henkilön elämän kaaresta, jota toinen kosketti. Kaari viittaa myös liikkeeseen, elämiseen ja elämän etenemiseen, johon vaikutti toisen kohtaaminen ja läsnäolo, ja lopulta muutti sitä.

Kertoja kuvaa muutosten vääjäämättömyyttä, muutosten jälkeen seurasi muutoksia. Kertoja vaikuttaa menettäneensä otteensa tapahtumiin ja niiden hallintaan. Henkilön ajattelua kuvataan tekstissä epävarmana, hän hakee merkitystä: etsimällä logiikkaa ja aavistamalla asioiden tilaa. Hänellä ei ole selkeää varmuutta asioiden syistä, siitä mitä on tapahtunut ja mikä näiden tapahtumien merkitys oli. Tähän liittyy metafora elämän koodi, joka liittyy henkilön suhteeseen omaan elämäänsä, hän haluaa taas osalliseksi omasta elämästään, aktiiviseksi osallistujaksi. Hän haluaa oppia elämän koodin.

Maaria jatkaa olemista ystäviensä kanssa. Hän näkee toisten ihmisten läsnäolon tuottamansa jälkimetaforan lävitse. Nykyinen oleminen ystävien kanssa vaikuttaa vapauttavalta ja turvalliselta, ihmisten hyväntahtoisena toimintana. Seuraavassa sitaatissa oleva Maarian uusi tulkinta jäljen jättämisestä viittaa siihen, että nämä ihmiset jättävät häneen kenties uudenlaisen ja hyvän jäljen, joka tuottaa hänen elämäänsä jotain positiivista, verrattuna aiemman elämän jättämiin satuttaviin jälkiin. Negatiiviset muistot voivat peittyä positiivisilla. Novellin loppupuolella Maaria kokee vapautusta, kun hän ymmärtää, että elämän tapahtumista ei löydy varsinaista logiikkaa, kyse on ihmisen tulkinnasta. (Siekkinen 2003: 57). Teksti tuottaa näkemyksen menneisyyden uudelleentulkittamisesta, uudistuneesta muistosta jonka kanssa voi jatkaa elämää.

[...] sitten he jatkoivat sen tekemistä minkä hymyily oli vain pieneksi hetkeksi keskeyttänyt; siltikin, Maaria, vielä hymyn varjo kasvoillaan, ajatteli, niin mekin jätämme toisiimme jäljen. (Siekkinen 2003: 50)

4.2 Kohta ja valo

Muistamisen ja unohtamisen yhteys on aiheena novellissa ”Vieras maa” (1991) ja pienoismaanissa *Se tapahtui täällä*. (1999) Tekstit tuottavat esille muistin pakottavan vaikutuksen ja muistamisen välttämättömyyden. Tämä kiteytyy ”Vieraan maan” minäkertojan ilmaisussa ”Ei voi unohtaa, ellei muista” (Siekkinen 1991: 141). Henkilökohdaisen menneisyyden käsitteleminen eli muistaminen näyttäytyy hitaalta prosessilta, johon sisältyy ristiriitaisia kokemuksia. Henkilöt sekä etsivät muistojaan ja huomaavat samalla välttelevänsä niitä. Sitaatissa oleva muistin kohta on myös vakiintunut ja tunnistettava metafora muisti-ilmauksissa. Vieraan maan minäkertoja puhuu tässä lainauksessa kohdan puuttumisesta. Hän mainitsee, että hänessä ei ole muistoja herättävää kohtaa.

Krysanteemi kukki kolme viikkoa ja alkoi sitten kuihtua. [...] Odotin, että se koskettaisi jotakin muistin kohtaa minussa, mutta yhtään mitään en muistanut. (Siekkinen 1991: 139)

Novellissa minäkertoja matkustaa kauas kotimaastaan, koska hän haluaa unohtaa asioita. Hän ei kuitenkaan pääse irti menneisyydestään, vaan se hitaasti, prosessimaisesti lähestyen alkoi muistuttaa häntä. Tässä sitaatissa muistoissa koetaan olevan jotakin vaikuttavaa, mutta se ei vielä tule esille selkeän tiedostetusti.

Romaanissa *Se tapahtui täällä* naishenkilö palaa taloon, jossa hän eli aiemmin. Kun hän asui aiemmin talossa miehensä kanssa, mies petti häntä naisen sisaren kanssa. Nainen tulee ensin talolle järjestämään sen myyntiä ja luovutusta. Hän alkaa muistaa hitaasti asioita talossa ja hän hyväksyy asioita, jotka tapahtuivat siellä. Pienoismaanin loppupuolella nainen jääkin asumaan taloon. Seuraavassa sitaatissa nainen kokee palaavansa aikaan ennen petosta, jolloin talossa elettiin normaalisti. Muistin kohta on tässä sitaatissa eri merkityksessä kuin edellisessä. Muistin kohta on tiedostettu ja tietoisesti hylätty paikka.

Näinä kevään päivinä nainen oli alkanut tehdä talossa asioita, joita siellä aina oli tehty, siihen päivään asti, jolloin kaikki oli päättynyt, ovet lukittu, paikka jätetty kuin se olisi muistin kipeä, pimeä kohta, joka piti kieltää. (Siekkinen 1999: 46)

Petos muutti elämän ja vaikutti hänen talosuhteeseen. Taloon palaaminen, paikan kokeminen ja tapahtumapaikan näkeminen tuottivat hänessä muutoksen. Kun hän alkoi muistaa, hän alkoi myös unohtaa. Hän alkoi muistaa uusia asioita menneisyydestään, hyvää elämää, jota hän oli elänyt talossa.

Novellissa ”Kaftaani” toistuu metafora valo, joka viittaa toisen ihmisen havaitsemiseen ja siihen liittyvän toisen kokeman muistamisen käsittämiseen. Novellissa valon havaitseminen merkitsee ensin väärintulkintaa konkreettisesta valaistuksen muutoksesta, myöhemmin se siirtyy edustamaan muistin ja muistamisen vaikutusta. Novellissa Tanja on ystäviensä kanssa matkalla ulkomailla. Tarinassa on kohtia, joissa hän keskustelee ystävänsä Jelenan kanssa. Hän seuraa Jelenaa ja arvioi hänestä saamiaan havaintoja. Hän pohtii havaitsemiaan muutoksia Jelenan olemuksessa ja niiden syitä.

Novellin päähenkilö Tanja kuuntelee ja katselee ystäväänsä Jelenaa, kun tämä kertoo kokemuksistaan ja rakkauksistaan. Jelena on masentunut ja surullinen. Tanja huomasi muutoksia Jelenan ulkonäössä ja epäili siihen liittyvän muutoksen johtuvan valosta, aluksi hän tulkitsi valon olevan konkreettinen, aineellinen ilmiö.

Kaikki kullan kimallus oli kadonnut, ehkä se johtuu valosta, Tanja ajatteli. (Siekkinen 2003: 34)

Tanja pohtii informaatiota, jota ihminen saa toisesta ihmisestä, vaikutelmaa ja arviointia, sekä niiden syitä. Hän miettii miten ihminen näkee toisen ihmisen ja miksi. Tanja kiinnittää huomiota Jelenan yllä olevan kaftaanin kankaaseen ja tulkitsee valon liikkeitä sen pinnasta.

Jelena oli kauan vaiti, joi ouzoaan, kun hän ryhdistäytyi, kaftaani sai entisen loistonsa takaisin. Valo, valo sen tekee, Tanja ajatteli, [...]. (Siekkinen 2003: 43)

Novellin loppupuolella Tanja tulkitsee havaitsemisen kokemusta uudelleen. Tanja purkaa käsitystään valosta ja näkemisestä. Hän ajattelee, että valon havaitseminen ei ollut fyysisesti havaittu asia, vaan jotain mille hän ei vielä osaa muodostaa sanaa ja nimitystä. Tulkitsen, että Tanjan kokema valo on kokemus siitä, miten eletty elämä näkyy ihmisessä ja miten toinen ihminen sen voi aavistaa ja havaintojensa pohjalta tulkita.

Ei se sittenkään ollut valo, Tanja huomasi, vaan jotakin aivan muuta: mitä, sitä hän tahtoi vielä miettiä. (Siekkinen 2003: 47)

Tässä katkelmassa on kyse ihmisessä olevan muistin perinnön havaitsemisesta. Tanja tiedostaa muistin olemassaolon sekä vaikutuksen itsessä ja toisissa.

4.3 Ketju vs. kuorma ja ympyrä vs. spiraali

Novellissa ”Koulu” (1983) ja pienoisromaanissa *Häiriö maisemassa* (1994) minäkertojat pohtivat muistin ja muistamisen vakiintuneita tulkintoja ja niiden uudelleen tulkittamista. Näissä teksteissä henkilöiden muistin ja muistamisen käsitys ja kokemus muuttuu. Novellissa ”Koulu” minäkertoja käy läpi menneisyyttään, omia kokemuksiaan ja kohtaamiensa ihmisten vaikutusta. Hän pohtii elämän kehittymistä ja asioiden kehkeytymistä. Novellin lopussa hän päätyy lopputulokseen, jonka kautta hän ymmärtää,

että perinteinen näkemys ajan lineaarisesta kulumisesta ei riitä kuvaamaan ihmisen elämää. Lineaarisen jatkumon eli tapausten ketjun sijaan, hän haluaa siirtyä kannattamaan käsitystä tapausten kuormasta, jossa kyse on siis asioiden kerrostumisesta, siitä miten asiat vaikuttavat toisiinsa ja miten ne ovat läsnä ihmisessä.

Tapausten ketju, minä ajattelin, niin ei pitäisi sanoa, vaan: tapausten kuorma. Taakka, ja sen kertyvä paino, kaiken sen mitä ei voi heittää pois. Suoristin selkääni. Minä haluaisin todistaa, ajattelin, ettei se ole ketju vaan kuorma; mietin miten. (Siekinen 1983: 142)

Uusi tulkinta ja käsitys ovat henkilössä tiedostettuna ja hän haluaa purkaa pois vääristynyttä kuvaa elämän rakentumisesta ja muistamisen merkityksestä. Hänellä ei ole kuitenkaan vielä välineitä tehdä sitä.

Myös pienoisromaanissa *Häiriö maisemassa* (1994) toistuu muistamisen kerrostunut olemus. Kertoja kuvaa kokemuksiaan matkametaforalla. Hän käyttää itsestään ja kohtaamastaan ihmisestä ympyrämetaforaa ja nimittää paikkaa, jossa he kohtasivat kehien leikkauskohdaksi. Hän on saapunut leikkauspisteeseen, kaupunkiin ja taloon, jossa heille molemmille merkityksellisiä asioita tapahtui.

Katsoimme sen matkan, jonka itse olin tehnyt, jolta aivan vastikään olin palannut. Muodostui kaksi ympyrää, joiden kehät leikkasivat toisensa nyt, tässä kaupungissa ja talossa. Että joutuisin vielä tekemään kaiken uudelleen, kulkemaan vielä kerran koko matkan, sitä en tiennyt. (Siekinen 1994: 10)

Pienoisromaanin edetessä ympyrä muuttuu spiraaliksi. Muuttunut metafora ilmentää uutta käsitystä muistin vaikutuksesta ja muistamisesta. Muistamisessa ei olekaan kyse vain samojen asioiden toistosta, vaan muistamisessa asiat tulevat esille uudestaan, mutta uudistuneena. Ympyrä merkitsee pysyvää ja pysähtynyttä kuvaa menneisyyden tapahtumista. Spiraalin venyvä ja taipuisa luonne kuvaa menneisyyden ja nykyisyyden välille kasvavan etäisyyden muutosta tekevää vaikutusta. Näkemys menneisyyden tapahtumista ja muistamisen sisällöstä on jatkuvasti kehittyvä.

Mikä meidät lähettää matkaan, kuka; mikä määrää suunnan, ja vauhdin? Kevätyön hämärässä näin silmiäni edessä kartan, kartalle piirretyn ympyrän, ja suljin silmäni; ympyrä irtosi vähitellen alustastaan, kohosi, uneen vaipumisen hetkellä tiesin, että se ei ympyrä ollutkaan, vaan spiraali ohuenohutta hopealankaa. (Siekinen 1994: 14)

Pienoisromaanin lopussa spiraalimetafora on vakiintunut välineeksi muistamisen käsitämisessä. Seuraavassa sitaatissa tulee esille miten kysymys tarkoituksesta ja merkityksestä on muistamisen ytimessä. Kun henkilö on käynyt läpi elämänsä vaiheita ja niiden merkityksiä, hän kokee, että hän on päässyt lähemmäs ydintä. Kotona olevien työvälineiden luettelo kuvaa omassa elämässä läsnä olemisen merkitystä. Hän kokee olevansa olemassa, kun hän on tehnyt jotain käsillään. Tämä liittyy pienoisromaanissa esille tulleeseen käsien kosketukseen liittyvään muistiin, siihen miten kädet tunnistavat asioita eli muistavat (Siekinen 1994: 12). Muistamisen spiraali, menneen ja nykyisen yhdistävä lanka on keskeinen elementti elämän rakentumiselle.

Muistan kaiken sen, mitä olen aina tehnyt ja tulen tekemään. Sen, minkä vuoksi, ajatukseni kiertävät, yhä lähempää. Puutarhakuokka, vasara, mattopiiska, juuriharja: niitä ajattelen. Kaiken ytimessä on vastaus kysymykseen minkä tähden, se on ohuesta langasta kierretyn spiraalin huipulla, sen ydin. (Siekkinen 1994: 159–160)

5 Tulkinta

Siekkisen lyhytproosateksteissä on kerrontaa omaelämäkerrallisen muistin olemuksesta ja vaikutuksesta. Nämä kaunokirjalliset tekstit sisältävät muistamisen kokemuksen kuvausta ja sen käsittämisen ja merkityksen hahmottamista. Siekkisen lyhytproosatekstien ihmiset eli fiktiiviset minäkertojat tai ulkopuolisen kertojan kuvaamat henkilöhahmot muistavat henkilökohtaiseen elämäänsä liittyviä asioita, muistamisen seurauksena heidän havaintonsa ja käsityksensä muuttuvat.

Siekkisen tekstien henkilöille muisti ja muistaminen eivät ole täysin hallittavia tekijöitä. Muistin ja muistamisen alueita on mahdollista lähestyä, mutta ne avautuvat hitaasti henkilökohtaisen prosessin myötä. Muistamisen tapahtumassa on yhteyksiä ymmärtämisen ja oppimisen prosesseihin. Henkilökohtaisessa elämässä tapahtuneet asioiden ja kokemusten vaikutus ja merkitys näyttäytyvät myöhemmin uutena tulkintana itsestä ja elämästä.

Teksteissä kerronnan vaiheet päätyvät metaforaan. Se asettuu edustamaan johtopäätöstä ja vastausta kysymykseen henkilön merkityksen etsimisen prosessissa. Muistin ja muistamisen metaforat edustavat Siekkisen proosateksteissä ratkaisujen ja selviämisen vaiheita. Niiden kautta henkilöt ymmärtävät muistin ja muistamisen olemuksesta ja merkityksestä jotain, mitä he eivät aiemmin ole ymmärtäneet. Metaforat edustavat henkilökohtaisen elämän tapahtumien uutta tulkintaa. Siekkisen metaforat ovat ratkaisun avaimia ja merkityksen kiteyttäjiä.

Muistin ja muistamisen metatason eli olemuksen ja merkityksen artikuloiminen on keskeinen metaforan tehtävä Siekkisen teksteissä. Esittelemäni metaforat tuovat esille kuitenkin myös toisistaan eroavia näkökulmia ja elementtejä, jotka liittyvät merkityksen rakentamiseen. Jälki edustaa muistin läsnäoloa, kaari elämän kokonaisuuden vaikutusta muistamisen kokemuksessa ja koodi näiden hahmottamista ja käsittämistä. Muistin kohta on elämisen myötä palaava menneisyyden vaikutus ja valo viittaa muistamisen merkityksen jaettavuuteen: toiset ihmiset kantavat myös itsessään muistia. Teksteissä olevat vastakkain asetetut metaforat: ketju ja kuorma sekä ympyrä ja spiraali kuvaavat muistikäsitysten kehittymistä ja tarkentumista. Molemmassa merkitys siirtyy muistamisen ulkokohtaisesta ja analyttisestä metaforasta ihmisen kokemuksellisuutta ja muistisuhteen henkilökohtaista tasoa tarkentavaan metaforaan.

Siekkisen lyhytproosatekstit sijoittuvat osaksi muistin ja muistamisen kulttuurisen ja kielellisen käsittämisen jatkumoa. Antiikin lähteistä alkaen peräisin oleva muistin ja muistamisen metaforisen kuvaamisen ja käsittämisen perintö toistuu Siekkisen proosatekstien kerronnassa. Ajallisesti Siekkisen tekstit sijoittuvat edeltämään nykyisiä kulttuurisen muistitutkimuksen tulkintoja muistin kulttuurisesta merkityksestä ja muistamisen olemuksesta. Siekkisen teksteihin sisältyvä muistin ja muistamisen henkilökohtaisuuden ja kokemuksellisuuden kuvaaminen asettaa nämä tekstit mielestäni arvokkaiksi muistin ja muistamisen kulttuurisen käsittämisen alalla.

Sosiaalisen ja kulttuurisen muistin merkitykset ovat olleet paljon esillä esittelemissäni muistamisen käsityksissä. Siekkisen tekstit tuottavat kaunokirjallisen keinoin merkityksiä muistamisen yksityiseen ja henkilökohtaiseen merkitykseen, joka hänen teksteissään artikuloituna ja metaforien kautta esitettynä ei jää sosiaalisten ja kulttuuristen merkitysten varjoon. Kaunokirjallisen esityksen kautta yksityiset ja henkilökohtaiset merkitykset, muistamisen olemus ja vaikutus asettuvat tulkittaviksi ja jaettaviksi. Kaunokirjallisuus ei tallenna tai toista muistavaa mieltä, mutta se voi kerronnalla tuottaa esille niihin liittyviä kulttuurisia merkityksiä metaforien kautta, jotka toimivat myös lukijalle tai kulttuurintutkijalle muistin ja muistamisen merkitysten hahmottamisen välineinä.

Lähteet

Tutkimusaineisto

- Siekkinen, Raija (1983). Koulu. Novellikokoelmassa *Elämän keskipiste*, 98–142. Helsinki: Otava.
- Siekkinen, Raija (1991). Vieras maa. Novellikokoelmassa *Kuinka rakkaus syntyy*, 137–143. Helsinki: Otava.
- Siekkinen, Raija (1994). *Häiriö maisemassa*. Pienoisromaani. Helsinki: Otava.
- Siekkinen, Raija (1999). *Se tapahtui täällä*. Pienoisromaani. Helsinki: Otava.
- Siekkinen, Raija (2003). Kaftaani. Novellikokoelmassa *Kalliisti ostetut päivät*, 23–47. Helsinki: Otava.
- Siekkinen, Raija (2003). Kalliisti ostetut päivät. Novellikokoelmassa *Kalliisti ostetut päivät*, 48–58. Helsinki: Otava.

Kirjallisuus- ja muut lähteet

- Anhava, Martti (2016). *Siekkinen, Raija (1953–2004)*. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. SKS. [Luettu 10.3.2016] Luettavissa: <http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/10010/>
- Assmann, Jan (2008). Communicative and Cultural Memory. Teoksessa: *Cultural Memory Studies. An Interdisciplinary Handbook*, 109–118. Toim. Astrid Erll, & Ansgar Nünning. Berlin: Walter de Gruyter.
- Brockmeier, Jens (2015). *Beyond the Archive. Memory, Narrative, and the Autobiographical Process*. New York: Oxford University Press.
- Erll, Astrid (2011). *Memory in Culture*. (Kollektives Gedächtnis und Erinnerungskulturen. Eine Einführung, 2005) Trans. Sara B. Young. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Heinämaa, Sara (1996). Muistaen, ollen, kiertyen. Teoksessa *Muistikirja. Jälkien jäljillä*, 171–180. Toim. Kirsti Määttä ja Tuomas Nevalinna. Helsinki: Like.

- Isomaa, Saija & Riikka Rossi (2013). Johdanto: Kirjallisuus naisten esittäjänä. Teoksessa *Kirjallisuuden naiset. Naisten esityksiä 1840-luvulta 2000-luvulle*. Toim. Riikka Rossi ja Saija Isomaa. Helsinki: SKS.
- Jytilä, Riitta (2015). Kuvittelun keinoin. Sodasta kertominen ja muistamisen mahdollisuus Katja Ketun romaanissa *Kättilö*. Teoksessa *Nainen kulttuurissa, kulttuuri naisessa*, 133–153. Toim. Viola Parente-Čapková, Heidi Grönstrand, Ritva Hapuli & Kati Launis. Turku: k&h Kulttuurihistoria, Turun yliopisto.
- Korkiakangas, Pirjo (2005). Muistoista tulkintaan – muisti ja muisteluaineistot etnologian tutkimuksessa. Teoksessa *Polkuja etnologian menetelmiin*, 129–147. toim. Pirjo Korkiakangas, Pia Olsson & Helena Ruotsala. Helsinki: Ethnos ry.
- Kosonen, Päivi (2016). Omaelämäkerrallinen muisti – muistaminen, muisteleminen. Luento Turun yliopiston historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitoksen tutkimuskeskus SELMA:n järjestämässä tilaisuudessa 13.5.2016. Turun yliopisto
- Kuhn, Annette (2000). A Journey Through Memory. Teoksessa: *Memory and Methodology*, 179–196. Toim. Susannah Radstone. Oxford & New York: Berg.
- Lehtonen, Mikko (1996). *Merkitysten maailma. Kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia*. Tampere: Vastapaino.
- Mahlamäki, Tiina (2005). *Naisia kansalaisuuden kynnyksellä. Eeva Joenpellon Lohja-sarjan tulkinta*. Helsinki: SKS.
- Mäkelä, Maria (2011). *Uskoton mieli ja tekstuaaliset petokset. Kirjallisen tajunnankuvauksen konventiot narratologisena haasteena*. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy – Juvenes Print.
- Määttänen, Kirsti & Tuomas Nevalinna (1996). Esipuhe. Teoksessa *Muistikirja. Jälkien jäljillä*, 7–9. Toim. Kirsti Määttänen ja Tuomas Nevalinna. Helsinki: Like.
- Määttänen, Kirsti (1996). Muisti ja muistamisen tunnot. Teoksessa *Muistikirja. Jälkien jäljillä*, 10–25. Toim. Kirsti Määttänen ja Tuomas Nevalinna. Helsinki: Like.
- Neumann, Birgit (2008). The Literary Representation of Memory. Teoksessa: *Cultural Memory Studies. An Interdisciplinary Handbook*, 333–343. Toim. Astrid Erll, & Ansgar Nünning Berlin: Walter de Gruyter.
- Steinby, Liisa (2013). Kertomakirjallisuus. Teoksessa: *Johdatus kirjallisuusanalyysiin*. Toim. Aino Mäkipalli ja Liisa Steinby. Helsinki: SKS.
- Sääskilähti, Nina (2011). *Ajan partaalla. Omaelämäkerrallinen aika, päiväkirja ja muistin kulttuuri*. Jyväskylä: Bookwell.
- Sääskilähti, Nina (2015). Muistamisen onnesta ja kärsimyksestä. *Kulttuurintutkimus* 32. (2015) 4, 62–65.
- Vilkko, Anni (1997). *Omaelämäkerta kohtaamispaikkana. Naisen elämän kerronta ja luenta*. Tampere: SKS